PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
KOMISIJA ZA VARSTVO GORSKE NARAVE
USPOSABLJANJE ZA: *VARUH GORSKE NARAVE*

SEMINARSKA NALOGA

MORAVŠKA PLANINSKA POT (MPP)

9. USPOSABLJANJE ZA VARUHA GORSKE NARAVE

Datum: 01.12.2011

Mentor:
Prof. Dušan KLENOVŠEK

Avtor:
Igor KANIŽAR

KAZALO

UVOD…….……. Str. 3

1. MORAVŠKA DOLINA…….…… Str. 4
1.1 Občina Moravče…….... Str. 4
1.2 Regionalno geografski oris občine Moravče…….. Str. 4

2. MORAVŠKA PLANINSKA POT…….… Str. 5
2.1 Planinsko društvo Moravče……..Str. 5
2.2 O poti……...Str. 7
2.3 Tuštanj – Konfin……Str. 7
2.4 Konfin – Murovica……Str. 10
2.5 Murovica – Cicelj……..Str. 12
2.6 Cicelj – Sv. Miklavž……...Str. 13
2.7 Sv. Miklavž – Grmače…….…..Str. 14
2.8 Grmače(Ušte-Žerenk) – Pivkelj(Slivna)……..Str. 15
2.9 Pivkelj – Zg. Slivna……Str. 20
2.10 Zg. Slivna- GEOSS- Sp.Slivna- Vrh pri Mlinšah……..Str. 21
2.11 Vrh pri Mlinšah – Limbarska gora……Str. 24
2.12 Limbarska gora . Sv. Mohor……...Str. 26
2.13 Sv. Mohor –Imenje……..Str. 29
2.14 Imenje –Tuštanj……...Str. 30

3. RASTLINSTVO……..Str. 31
3.1 Gozd……...Str. 33
3.2 Vrste gozda ob MPP…….Str. 33
3.3 Opis nekaterih cvetic in zelišč ob poti…….Str. 35
3.4 Sadovnjaki in obdelovalne površine ob MPP…….Str. 42

4. ŽIVALSTVO OB MPP……..Str. 44

ZAKLJUČEK…….…Str. 45

KAZALO SLIK (avtorji)……..Str. 47

VIRI…….…Str. 47

NOBENA POT NI RAVNA.
NOBENA POT NI REVNA,
A VSAKA JE ZAHTEVNA
IN TVOJA ENA SAMA- GLAVNA.
T. Pavček

UVOD

Vse premalo se zavedamo pomena varovanja narave, človekovega bivalnega in dejavnega okolja. Ugotavljam, da sem se temu, do nedavnega tudi sam premalo posvečal. Privzgojeno mi je sicer bilo, da je potrebno vzdrževati pravilen odnos do vse žive in nežive narave ter odnos do racionalne in humane porabe dobrin. Žal sem kot večina podlegel pohlepu človeštva in si stalno zatiskal oči pred nepredvidljivimi in naglimi globalizacijskimi procesi. Ostalo nam je le še malo neokrnjene narave, narave, v kateri se odvijajo življenjski procesi brez človeškega vpliva.

Ko sem leta nazaj iskal način kako se odmakniti od vsakdanjih problemov, sem stopil na planinsko pot. V začetku sem samo brezciljno hitel od izhodišč do cilja in s tem razbremenjeval svoje probleme, zbijal kilograme, pridobival kondicijo, potem pa…. No potem se mi je pričel korak ustavljati, oziral sem se okrog sebe, vse bolj so se mi odpirale oči, ušesa. Videl in slišal sem življenje okrog sebe, tako drugačno, tako lepo. Pričele so me motiti nenadne spremembe, nesmiselni poseki gozdov, divji peskokopi, nepotrebne gozdne ceste, spremembe, ki so mi odnašale lepoto, katero sem ravno s vsemi čuti pričel zaznavati. Jasno in glasno sem se pričel zavzemati za ohranjanje narave. Za nekatere sem postal nergač, ki se upira človeškemu napredku, spet druge sem uspel prepričati, da je človek tisti, ki mora omejiti svoj vpliv na razmere v naravi in se s tem ogniti nevarnosti, da z dosedanjim načinom izrabljanja narave ogrozi svoj lasten obstoj.

Z veseljem sem sprejel ponudbo, da se udeležim usposabljanja za Varuha gorske narave, saj menim, da sem s tem našel enega od načinov, kako bolj strokovno osmisliti svoja videnja varovanja narave. Znanje z usposabljanja bom z veseljem prenesel na člane in članice PD Moravče in širšo javnost. Prepričan sem, da bom s svojim aktivnim delovanjem v Odseku za varstvo gorske narave, s pomočjo vseh članov PD Moravče, uspešno opozarjal planince in širšo javnost na problem varovanja narave.

Seminarsko nalogo, ki jo udeleženci usposabljanja napišemo po končanem izobraževanju, bom posvetil Moravški planinski poti (v nadaljevanju MPP). Upam, da mi bo uspelo opisati pot, njene posebnosti, naravne in kulturne znamenitosti ob poti, pa tudi bližnjo okolico in življenje v Moravški dolini.

V kolikor mi bo dano, bom čez nekaj let ponovno opisal isto pot in pri tem opravil primerjavo sprememb, seveda upam v korist NARAVE.

1. MORAVŠKA DOLINA

1.1 ***Občina Moravče***

Občina Moravče je ena od mlajših občin v Republiki Sloveniji, ki je nastala po osamosvojitvi po odcepitvi iz prejšnje skupne občine Domžale leta 1995. Središče občine so Moravče. Površina občine meri 61,4 km² in obsega 3% delež slovenskega ozemlja. Povprečna nadmorska višina območja je med 400 in 500 mnm in spada v predalpsko Posavsko hribovje. Pokrajinski videz Moravške doline je kmetijski, čeprav je največ aktivnih prebivalcev zaposlenih v industrijskih in drugih dejavnostih izven občine. V nižinskem predelu je okrog 30 manjših naselij, ki imajo večinoma nekaj deset prebivalcev, redko pa preko 100. Največji kraj občine so Moravče, kjer prebiva 800 prebivalcev, vseh prebivalcev v občini pa je 4.500 (leta 2002). (1)

Foto 1: Moravče s cerkvijo Sv. Martina

1.2 ***Regionalnogeografski oris***

Občina Moravče je najbolj vzhodna gorenjska pokrajina, del alpskega oz. vzhodnega predalpskega sveta in spada v zahodni del Posavskega hribovja, za katerega je značilno nizanje gub z osmi v alpski smeri od zahoda proti vzhodu. Od severa proti jugu pa si sledijo antiklinalni svodi in sinklinalne uleknine. Po severni meje občine teče Trojanska antiklinala, po južni meji Litijska antiklinala po sredinski osi pa teče Moravško-Laška sinklinala - podolje. Severna meja poteka po pobočjih Ferlevca, Limbarske gore in Velikega hriba, visoko nad levim bregom Radomlje. Ta strma pobočja Črnega grabna pripadajo v spodnjem delu občini Lukovica. Južna meja občine poteka prek strme stopnje Murovice, Ciclja in Slivne in se spusti navzdol proti Savi v grapi Dešenskega potoka nasproti kraja Kresnice, kjer je najnižja nadmorska višina občine, 260 m. Tukaj občina meji z občinama Dol pri Ljubljani in Litija. Na zahodu se Moravško podolje na nadmorski višini 320 metrov odpre v

Kamniškobistriško ravan in Ljubljansko kotlino, kjer meji z občino Domžale. Na vzhodu doline je preval Kandrše, kjer poteka meja z občino Zagorje ob Savi. Najvišji vrh v občini je Pivkelj v planoti Slivne in meri 880 mnm. Višinska razlika med najvišjo in najnižjo točko občine je 620 m, povprečna nadmorska višina občine je 485 m. V dolini je velik delež karbonatnih kamnin zaradi česar je relief doline 40% kraškega in 15% fluviokraškega tipa, iz literature znan kot moravški osamljeni kras (Habe 1971; Gams 2003). Nepropustne silikatne kamnine sestavljajo 46% občine. Celotno območje občine spada v del povodja Save, a vode Moravške doline se zbirajo predvsem v Drtijščici in Rači. Drtijščica izvira pri Kandršah in se izliva v Radomljo v bližini Lukovice. Rača izvira v dveh krakih nižje pri Moravčah in se po polju zliva proti zahodu na Kamniškobistriško ravan in se nato pri Domžalah zlije v Kamniško Bistrico. Polovico ozemlja Moravške doline zavzema predvsem gozd (prevladujejo različne bukove združbe), 17% občine pa pokrivajo travniki.(2)

Foto 2: Litijska antiklinala, Moravško-Laška sinklinala in Trojanska antiklinala, slikano z Zasavske ali Svete gore. Ljubljansko kotlino v ozadju pokriva megla.

2. MORAVŠKA PLANINSKA POT

2.1 ***PD Moravče***

Planinsko društvo Moravče (v nadaljevanju PD Moravče) je bilo ustanovljeno na pobudo ljubiteljev planinstva Moravške doline leta 1993. Med glavnimi pobudniki sta bila pokojni Marjan GRIL, gorski vodnik, markacist, gorski stražar in inštruktor za varstvo gorske narave ter današnji tajnik in gorski vodnik v PD Moravče, Leon LAVRIČ. Sedež društva je na naslovu Vegova 7 (p. p. 7), 1251 Moravče. Leta 1997 je društvo odkupilo zemljo za gradnjo planinskega doma na lokaciji Ušte – Žerenk (Grmača) na 658 m nadmorske višine, s čudovitim razgledom na Moravško dolino proti Kamniško-Savinjskim Alpam, Julijskim Alpam in okoliškim hribovju. Gradnja doma, ki je skoraj v celoti zgrajen s prostovoljnim delom, se je pričela leta 2001. Do doma je speljana električna napeljava, z vodo pa se oskrbuje z zbiranjem kapnice. Leta 2008 je dom pridobil dovoljenje za delno uporabo pritličja s sanitarijami, ki so speljane v zaprti greznični sistem. Dom je še vedno v gradnji. Ko bo dograjen vanj preseljen tudi sedež PD Moravče. Od leta 2008 je dom odprt ob vikendih za člane PD in druge pohodnike. Trenutno v PD Moravče delujejo Mladinski odsek, Markacijski odsek in Vodniški odsek. Zaradi gradnje planinskega doma je ustanovljen tudi Gradbeni

odbor z nadzornim in upravnim odborom. Trenutno je v PD Moravče včlanjeno 400 članov od tega je šest vodnikov in šest markacistov.

Foto 3:Vhod v planinski dom pred dokončano fasado

Foto 4: Planinski dom s fasado in zadovoljnimi planinci

2.2 *O poti*

Ljubitelji planinstva so že leta pred ustanovitvijo PD Moravče obiskovali vrhove v okolici Moravč, kamor so vodile različne poti. Po ustanovitvi društva pa so se člani dogovorili, da te posamezne odseke poti med seboj povežejo v krožno **Moravško planinsko pot** in jo speljali tako, da je najmanj moteča za okolje. Speljana je po stezah, gozdnih cestah in tudi asfaltiranih cestah (teh odsekov na poti ni veliko) Dolžina krožne poti je **52 km** in jo je možno prehoditi z zmernim tempom, ki dovoljuje opazovanje bližnje in daljne okolice, **v 16 urah**. Seveda je bolje če se pot prehodi po etapah v več dneh in si z majhnimi sprehodi z dobro markirane poti ogledate še kulturno dediščino in naravno raznolikost v bližini poti. Pot je speljana skozi gozdove, travnike in naselja in je prehodna v vseh letnih časih. Uradna otvoritev poti je bila 1.7.1997. 1. maja 1996 leta je bil organiziran prvi pohod po celotni trasi s startom in ciljem pri gradi Tuštanj. Pohod vodijo vodniki društva, pot se prehodi z vmesnimi desetimi kontrolnimi točkami. Pohod je sedaj tradicionalen. Udeleženci pohoda za večkratno udeležbo dobijo različne značke in spominsko plaketo za desetkratno udeležbo. Vsak udeleženec prejme dnevnik in vodnik.

Karta 1: izris Moravške planinske poti

2.3 *Tuštanj – Konfin*

Našo pot bomo pričeli v Tuštanju pri gradu oz. dvorcu. Kraj je dobil ime po kamnu (Tuffstein - tuf, lehnjak), najverjetneje so tako imenovali **moravški peščenec**, ki so ga uporabljali za gradnjo. Med vasema Tuštanj in Rudnik so še vedno vidni peskokopi in kamnolomi, kjer se je lomil kamen za gradnjo gradu. Grad stoji na položnem griču, obdan je s polji, parkom in sadnim drevjem. Grad je bil zgrajen leta 1490, sedanjo obliko je dobil leta 1671 in je edini ohranjen grad od šestih, ki so nekoč kraljevali Moravški dolini. Ima bogato petstoletno zgodovino in z njo povezanih mnogo zanimivih zgodb. Najzanimivejša je vsekakor zgodba o

prehodu lastništva gradu iz plemiških rok v last grajskega vrtnarja Luke PIRNATA, katerega potomci solastniki gradu še danes. Grad Tuštanj je eden redkih gradov v Sloveniji, ki ima ohranjeno originalno zbirko pohištva, porcelana, lončenih peči, listin, urbarjev in ostalega inventarja. Grad je obnovljen. Leta 2003 je Občina Moravče sprejela odlok, s katerim je grad z vsemi objekti in parkom razglašen za kulturni in zgodovinski spomenik lokalnega pomena. Grad pridobiva svojo pravo namembnost arhitekturne in kulturne dediščine. V samem gradu se odvijajo različne dejavnosti, kot so razne učne delavnice, grajski kulturni večeri, vodeni ogledi ob sobotah in nedeljah, seminarji poroke. Ob gradu je tudi prenovljena kapelica z Jelovškovimi freskami, oltar pa krasi Levarjeva slika, ki predstavlja Janeza Nepomuka in Mater božjo s Kristusom v naročju.

Foto 5: Grad Tuštanj in pred njim 300 let stara platana

Foto 6: Kapelica ob gradu

Mimo gradu se napotimo naprej proti jugu, po kolovozu mimo kozolcev in kmečkih domov, proti Zg. Tuštanju. Po slabih 500 m hoje pridemo do križišča, kjer zavijemo desno do dveh osamelih hiš, po domače pri Gidiju. Tu nas smerokaz usmeri navzgor po starih kolovoznih poteh proti Sp. Javoršici.

Foto 7,8: Hiša Pri Gidiju in smerokaz z veliko kletko s papigami, zlatimi fazani, golobi in kletkami z zajci

Po krajšem času prisopihamo do asfaltirane ceste, ki nas povede do Zg. Javoršice. Skoraj konec naselja pridemo do križišča v katerem je cestno ogledalo, tukaj lahko zavijemo levo do Kmetije odprtih vrat - pri Mereli. Z dvorišča kmetije lahko uživamo v lepem razgledu na Kamniške planine, Karavanke in Julijce. Kot na dlani je pred nami Moravška dolina. Malo naprej od kmetije na desni strani zagledamo vodni rezervoar, mimo katerega se povzpnemo na pot proti Murovci. Mi se napotimo pri ogledalu desno proti Konfinu. Tu je križišče za Sv. Trojico. Levo in desno od križišča sta dva vikenda na naši desni pa stoji Jemčeva kapelica z lepimi poslikavami. Ob kapelici sta dve stari lipi na katerih sta smerokaza, eden nas usmerja proti Sv. Trojici, drug proti Murovici.

Foto 9: Jemčeva Kapelica na Konfinu

Do Konfina lahko pridemo tudi preko Vrhpolja, tako, da se pri domačiji pri Gidiju napotimo v zahodni smeri, po travniku ob gozdu. Po približno 1000 m zavije naša pot v gozd. Po kilometru pridemo na polje do križa, nadaljujemo ob kozolcu proti cerkvi v vasi Vrhpolje.

Tu si lahko ogledamo cerkev sv. Petra in Pavla, ki je bila sezidana v 16. stoletju. Hrani več del Moravčana Andreja Rovška. Križev pot je delo J. Egartnerja. Skozi vas se napotimo proti zahodu do križišča proti Zg. Javorščici. Tu zavijemo levo, navzgor po asfaltirani cesti v smeri Zg. Javoršice. Po kilometru hoje pridemo do ostrega ovinka in desno na makadam. Ob cesti vidimo izrazit kraški svet. Po pripovedovanju domačinov hodimo po nekdanji rimski cesti, ki pa je sedaj prekrita z gramozom. Nad nami vidimo domačijo pri Volku. Nadaljujemo naprej skozi gozd in ob jasi navzgor do Jemčeve kapelice, kjer na smerokaz napoti levo, navzgor proti Murovici.

Foto 10: Napis na kamnitem zidu levo od kapelice na začetku poti proti Murovci nas opozarja na varovanje okolja(stara emajlirana plošča)

2.4 ***Konfin - Murovica***

Na Konfinu ob Jemčevem znamenju je križišče nekdanjih poti, po katerih so tovorniki tovorili svoje blago iz Savinjske doline proti pristaniščem na Savi, v veliko veselje bližnjega roparskega viteza z grada Koprivnik na Konfinu, ki je blago kaj rad obdržal, popotnike pa pospravil, če se niso odkupili. Ker so okoličani domnevali, da je ob Jemčevi kapelici zaklad, so jo skoraj podrli ob iskanju dragocenosti.

Foto 11,12: Pod listjem v gozdu ob cesti vidni ostanki kamnitega zidu grada Koprivnik

Foto 13: Ostanki grajskega vodnjaka

Mimo vikenda zavijemo navzgor v gozd po markirani poti. Naša pot sedaj poteka po trasi Ljubljanske mladinske poti. Markirana je s Knafličevo markacijo, ki ji je občasno dodana črka "M". Med hojo s posameznih gozdnih jas lahko uživamo ob lepih pogledih na Kamniške Alpe in Julijce. Pod nami, proti severu, je Moravška dolina, zahodno pa Domžale in Mengeško polje. Pot, ki ni preveč strma, nas kmalu pripelje na vrh Murovice (743 m). Tu je vpisna skrinjica s vpisno knjigo in žigom. Na bližnjem drevesu je zvonček s katerim pozvonimo in si kaj lepega zaželimo.

Foto 14: Pogled s severnih pobočij Murovice na Vzhodni del Moravške doline

Foto 15: Vrh Murovice in skrinjica s vpisno knjigo in žigom

Foto 16: Položna Severna pobočja Murovice so kljub zakraselosti precej naseljena.
Pogled na Sp. In Zg. Javorščico ter Vrhpolje pri Moravčah iz Prikrnice

2.5 ***Murovica - Cicelj***

Markirana steza nas popelje naprej proti vzhodu. V glavnem hodimo po grebenu, ki nam večkrat omogoča lep razgled po Zasavju na desni in na Moravško dolino na levi. Kmalu se spustimo navzdol do samotne kmetije, p.d. pri Bovenu. Mimo dveh znamenj pohitimo navzgor v gozd. Starejše znamenje je bilo postavljeno v spomin na kugo. Tu, ob znamenjih, je križišče poti, ki nas lahko na desno in navzdol popelje v Zagorico - rojstni kraj znamenitega matematika Jurija Vege. V rojstni hiši si lahko ogledamo njegovo spominsko sobo.
Če nam je popotovanja za ta dan dovolj, se lahko podamo v Zasavje na vlak ali avtobus, če ne, pa nadaljujemo navzgor v gozd. Levo ob poti je podzemna jama, ki pa jo obiskujejo le izurjeni jamarji. Markirana pot, večinoma položna, nas pripelje v slabi uri na Cicelj (819 m). V skrinjici je vpisna knjiga in žig.

Foto 17: Vrh Ciclja in skrinjica s vpisno knjigo in žigom

2.6 ***Cicelj – Sv. Miklavž***

Nadaljujemo naprej proti vzhodu. Kmalu pridemo pod kopasti vrh, desno nad potjo - 836 m (vrh je poraščen in ne omogoča razgleda). Spuščati se začnemo navzdol proti vasi Vrh Sv. Miklavža. Preden pridemo iz gozda, prispemo na križišče več planinskih poti (E-6, Zasavska pot, Badjurova krožna pot). Levo na jasi je lovska preža, na naši desni vrh hribčka pa cerkev sv. Miklavža (741m). Cerkev so zgradili v drugi polovici 15. stoletja brodarji s Save v zahvalo za srečno brodarjenje. V cerkvi so odkrili ostanke fresk. Izpred cerkve je lep razgled po zasavskem hribovju in posavski dolini ter proti Kamniškim Alpam. Ob primernem vremenu se od tu zmajarji spuščajo v dolino Save. V domačiji pod cerkvijo se lahko dobi ključ za ogled cerkve, pa tudi žejo si tam lahko pogasite.
Pot nadaljujemo proti naslednji domačiji, po domače Pri Mežnarjjevih. To je kmetija odprtih vrat, kjer vas pogostijo z domačimi dobrotami. Kmetija se pretežno ukvarja z živinorejo in kot dopolnilno dejavnostjo, turizem na kmetiji. V hiši hranijo vpisno knjigo in kontrolni žig št. 10. Mimo kmetije poleg MPP vodijo še Evropska pešpot (E6), Badjunova pot, Pot spominov NOB, konjeniška ter kolesarska pot.

Foto 18: Sv. Miklavž s cerkvijo

2.7 ***Sv. Miklavž- Grmače.***

Poleg Knafličeve markacije nas vodi sedaj dalje proti vzhodu tudi markacija E-6 (rumena pika - rdeč kolobar). Hodimo po Evropski poti E-6 ter Zasavski poti - z dodano oznako "Z" ob Knafličevi markaciji in v slabe pol ure smo na gorskem prevalu Grmače. S prevala se lahko levo spustimo v Moravče, na desno navzdol pa se po markirani poti lahko napotimo mimo vasi Preker v Ribče in naprej v Kresnice na železniško postajo. Mimo spomenika padlim borcem med NOB se napotimo proti Katariji.

Foto 19: Spomenik padlim na Grmači

Prispemo do ostrega levega ovinka, na desni stoji kapelica, levo pa je kmetija Pri Žerenk. Tu je skrinjica z vpisno knjigo in kontrolni žig. Mimo kapele zavijemo desno po markirani poti proti Grmače (Ušte – Žerenku), kjer stoji Planinski dom PD Moravče, ki je kot sem že omenil v gradnji, a je ob koncu tedna odprt in se lahko oskrbimo s pijačo in okrepimo za nadaljnjo pot. S terase doma in s travnika ob domu je v lepem vremenu čudovit razgled na Kamniške in Julijske Alpe, Moravško dolino in sosednje vrhove nad Moravško dolino.

Foto 20: Kapela pred kmetijo Pri Žerenk

Med Katarijo in Ušte – Žerenkom (Grmače) je nekako na sredini poti na desni strani nad potjo RTV oddajnik. Ob gradnji oddajnika so naleteli na razno lončevino in ostanke železove rude. Po različnih virih naj bi bilo na tem mestu na višini 689 m naselje Gorešnica že leta 800 pred našim štetjem. Po asfaltirani cesti skozi gozd prispemo na čistino. Na levi strani opazimo Planinski dom do katerega zavijem čez travnik pri dveh štrlečih skalah na kateri je Knafličeva markacija. Desno je v hrib speljana kolovozna pot do RTV oddajnika.

Foto 21: Planinski dom PD Moravče na Ušte-Žerenke

2.8 ***Grmač*a(*Ušte – Žrerenk) - Pivkelj (Slivna)***

Od Planinskega doma se napotimo skozi gozdiček proti asfaltirani cesti, ki pripelje tudi do doma. Po nekaj sto metrih se nam na naši levi odpre lep pogled na Moravško dolino in v ozadju na severu Kamniške in Savinjske Alpe. Na zahodu zagledamo ponos Slovencev, našo sveto goro - Triglav. Nadaljujemo ob pašnika proti vzhodu. Na naši desni je kmetija pri Osoletu, kjer se lahko odločite za ježo s konji ali vožnjo z zapravljivčkom.

Foto 22: Osoletova kmetija nad kraško vrtačo pod katero je Osoletova jama

Nekoliko naprej od odcepa za kmetijo na desni strani, kjer je odcep za Slivo, je tik ob poti vhod v Osoletovo jamo, ki ni odprta za množičen obisk. Jama sega 260 metrov v globino in je

po globini na 11. mestu v Sloveniji. Njena posebnost je, da je nastala na stiku karbonskih in apnenčastih skladov. Voda odnaša karbonske sklade v apnencu pa nastaja čudovit kapniški nakit. V jami so tudi štiri vrste mehkužcev, **polžkov** iz podrazreda pljučarjev iz rodu ***Zospeum***. V jami domujejo netopirji **mali podkovnjaki**. Jama je velika znamenitost tega osamelega kraškega sveta. Dostop v jamo imajo za sedaj le izkušeni jamarji, vstop v jamo je zavarovan.

Foto 23: Netopir Mali podkovnjak

Foto 24,25: Vhod v Osoletovo jamo s počivališčem in kozolček s podatki o jami

Poslovimo se od jame in zavijemo desno navzgor na makadamsko cesto proti najvišjemu zaselku v občini Moravče - Štance Laze. Malo pred zaselkom je razgledišče ograjeno z pletenicami. Pod njim je kamnolom, kjer pridobivajo surovino za izdelavo apna v Kresnicah. Od tu je ob lepem in jasnem vremenu lep razgled na Savo, Kresnice, Litijo in Zasavsko hribovje. Vidimo pa tudi RTV Oddajnik in v ozadju cerkev na Sv. Miklavžu.

Foto 26,27: Pogled z razgledišča, v meglenem in sončnem vremenu

Z razgledišča se vzpnemo do zaselka, kjer na začetku na desni strani opazimo lep lesen kozolček na katerem sta leseni tabli. Na eni je vrisana pot od Dolskega do naselja Sava pred Litijo, na drugi pa cesta povezava do Geoss-a.

Foto 28: Kozolček pred Štance Lazami

Malo naprej na desni strani poti je hiša po domače Pri Gmajnarju, kjer ima gospodar Alojz KOKALJ manjšo zbirko starega kmečkega orodja, če je doma pa vam z veseljem pokaže tudi svoje miniaturne mojstrovine v steklenicah, na katerih so prikazana razna kmečka dela, kot je oranje s kravami, košnja, mlatenje s cepci, žaganje desk, pletenje košar, oglarska kopa in mnogo drugih motivov. Pred hišo pa stoji, kot se za kmetijo spodobi, stara visoka lipa.

Foto 29: Lipa pred domačijo

Foto 30,31: Zbirka orodja, košar ipd. in miniature v steklenicah pri Gmajnarju

Nadaljujemo skozi zaselek. Na koncu zaselka je na levi strani kozolček na katerem je tabla z vrisano MPP, pod kozolčkom pa sončna ura, ki je bila v času slikanja točna (11.[30]).

Foto 32,33: Kozolček konec zaselka s sončno uro, sončna ura kaže točen čas

Približno 300 metrov za zaselkom zagledamo na levi strani staro visoko hruško na kateri je smerokaz, ki nas usmeri desno skozi gozd v smeri Zg. Slivne. Držimo se poti, označene s Knafličevo markacijo, z dodatno oznako "Z" ali "KZO", smo namreč tudi na Poti Kamniško - Zasavskega odreda, ki tukaj poteka po naši trasi. Vijugasta steza in gozdni kolovozi nas peljejo tik pod vrh najvišjega vrha naše poti - Pivkelj 880 m (marsikje označen samo kot Slivna). Sledimo markaciji in že smo na vrhu, kjer zaradi gozda ni razgleda. Tu je skrinjica z vpisno knjižico in žigom, klop in zvonček želja.

Foto 34: Vrh Pivklja (Slivne)- zvonček želja

Foto 35: Otroci člani PD Moravče na vrhu Pivklja

2.9 ***Pivkelj – Zg. Slivna***

Pot nadaljujemo proti naslednjemu vrhu, kjer na vzpetini zagledamo cerkev sv. Neže na Zg. Slivni.

Foto 36: Cerkev Sv. Neže

Cerkev je vredna ogleda. Omenjena je že v dvanajstem stoletju. torej pred 800 leti. Večkrat je bila prezidana in prenovljena. Najstarejši je srednji del, stolp in gotski prezbiterij sta kasneje prizidana. Nad stranskim oltarjem je šilasto gotsko okno, tik zraven pa zazidano drugo okno, ki pa ni gotsko. Pod beležem so se na več krajih pokazale freske. Od cerkvice je lep razgled na okoliško hribovje. Mimo osamljenih domačij se spustimo do Doma na Zg. Slivni (833 m). Dom na Zg. Slivni se nahaja zahodno od GEOSS-a, na vzhodnih pobočjih Slivne (Pivklja).

Foto 37: Dom na Zg.Slivni

Od doma seže pogled vse do Gorjancev, Kamniških Alp in seveda do Triglava. Dom je odprt konec tedna in ima odlično kulinarično ponudbo. Tu je tudi skrinjica s vpisno knjigo in kontrolni žig št. 2.

2.10 *Zg. Slivna- GEOSS- Sp.Slivna– Vrh pri Mlinšah*

Od doma na Zg. Slivni se podamo po stezi navzdol do znamenja, od tu pa desno skozi gozd proti GEOSS-u. Do obeliska, ki označuje geometrično središče Slovenije, potrebujemo 20 do 30 minut.

Foto 38: Obelisk, ki označuje središče Slovenije

Foto 39: V središču Slovenije je vedno živahno

Od tu se podamo v vas Sp. Slivna, do Gostilne Vrabec. Nekdaj je bil v teh prostorih Kmečki turizem Kimovec, kjer zadovoljijo tako lačne kot žejne. V bližini gostišča, na križišču, zavijemo na levo, po cesti skozi vas, proti trgovinici in dalje po vaški cesti proti Zg. Gori. V

to vas pridemo v 30 minutah. Pri kmetu Štihu, si lahko sposodimo ključ cerkvice sv. Florijana. Do nje je približno 10 minut. Cerkev sv. Florijana je stara nad 500 let. Vrnemo se nazaj v vas. Pod kmetijo pri Štihu zavijemo po cesti navzdol, do križišča in nato desno, v smeri vasi Selišče. Do tu je 40 minut. Ob gospodarskem poslopju s kamnito prešo zavijemo na asfaltirano cesto proti JV, navzgor proti gozdu. Po makadamski cesti gremo do križišča. Tu zavijemo levo in navzdol v vas Strmca. Pri gospodarskem poslopju z velikim okroglim silosom zavijemo na poljsko pot. Po približno 500 m pridemo do hiše Slivna št. 3. Od tu nadaljujemo pot ob gozdu proti vzhodu, vse do ceste, ki pelje s Trate proti Vačam. Po tej cesti gremo nekaj metov navzdol skozi gozd, približno 200 m, pa zopet po cesti v vas Trata. Tu je trgovinica in okrepčevalnica. Od GEOSS -a do Trate je približno eno uro in pol.

Foto 40: Naselje Trata , križišče Moravče, Vaške Kandrše, Zagorje

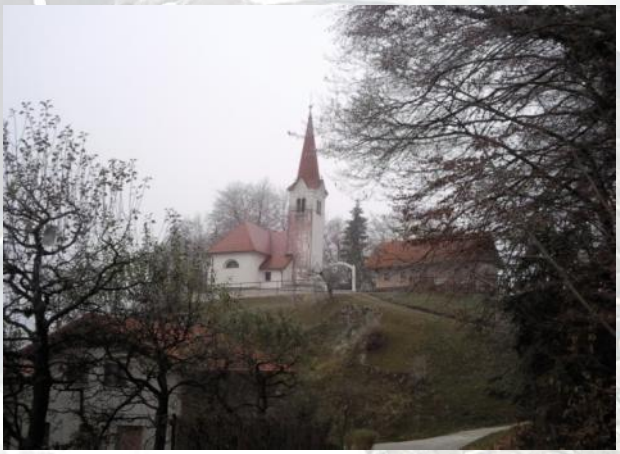

Foto 40,41: Planinci na poti proti Vaškim Kanderšam in cerkev Sv. Lenarta v Vaških Kanderšah

Podamo se proti cerkvi sv. Lenarta v Vaških Kanderšah. Tudi ta cerkev je stara preko 500 let. Pod cerkvijo zavijemo desno in gremo skozi vas, po cesti levo okrog hriba in pri križu zopet levo, skozi gozd, mimo vodnega zajetja in naprej v vas Peške Kanderše. Ko prispemo v vas pod cesto uzremo cerkev sv. Mihaela iz 16. stoletja, na desni pa obnovljen dvorec, ki ga po

enem od zadnjih lastnikov, Jožefu Pilpach-u, še danes imenujejo »Pilpačev« dvorec. Prvotni dvorec naj bi bil zgrajen leta 1598 in bil večkrat obnovljen.

Foto 42,43: Cerkev Sv. Mihaela in obnovljen Pilpach-ev dvorec

Mimo graščine nadaljujemo pot do nove hiše, ob škarpi desno, po zaraščenem kolovozu navzgor do prve hiše v vasi Vrh pri Mlinšah. Tu je turistična kmetija Ocepek, kjer nas pogostijo, a se je potrebno v naprej naročiti.

Foto 44,45: Turistična kmetija Ocepek

Za hišo zavijemo levo na dvorišče hiše št. 4 - po domače Pri Šparliku. Na stari hiši je skrinjica z vpisno knjigo in žig št. 3. S Trate do tu je eno uro zmerne hoje.

Foto 46: Skrinjica s vpisno knjigo na Vrhu pri Mlinšah

2.11 *Vrh pri Mlinšah – Linmbarska gora*

Čez dvorišče gremo med staro in novo hišo, nato mimo hiš in gospodarskih poslopij do konca vasi proti severu. Pot nadaljujemo po makadamski cesti. Levo in desno ob cesti so polja, pašniki in staro sadno drevje.

Foto 47: Pot proti Limbarski gori, konec vasi Vrh nad Mlinšami

Na križišču zavijemo desno, ob gozdu, mimo lovske preže in lepega znamenja (Marija z Jezusom) na naši desni in gremo skozi gozd. Po približno kilometru in pol pridemo mimo peskokopov, na desni in levi strani ob poti. Čez polje nadaljujemo v vas Tlačnica, z Vrha pri Mlinšah do Tlačnice je ena ura zmerno hitre hoje. V vasi zavijemo desno in po kolovozu v gozd. Skozi gozd nas popelje lepo vzdrževana kolovozna pot, nekoč je morala biti kar dobro

obiskana, do vasi Kal. Ob poti je več lepih kapelic. Pot nadaljujemo skozi vas do kozolca na naši levi strani, kjer zavijemo levo čez travnik. Od Tlačnice do kozolca konec vasi Kal je potrebno približno pol ure.

Foto 48: Ena od kapelic ob poti

Potem gremo navzdol po stezici v gozd, po nekaj sto metrih pridemo zopet na travnik. Nadaljujemo do ceste, ki povezuje Golčaj in Limbarsko goro. Na cesti zavijemo levo. Smo na trasi E-6. Podamo se po cesti navzgor. Kmalu zagledamo v daljavi na vzpetini cerkev na Limbarski gori. Gremo skozi zaselek Pristava. Ob poti so stoletne lipe. Pot nas vodi do cerkve Sv. Valentina na Limbarski gori (768 m), ki je že od nekdaj zelo obiskana romarska pot. Prvotna cerkev je bila zgrajena v 17. stoletju. Zaradi velikega obiska je bila kmalu premajhna. Leta 1735 jo je prezidal arhitekt Gregor Maček iz Ljubljane. Strokovnjaki pravijo, da je to njegova največja mojstrovina. Vsekakor je vredna ogleda.

Foto 49: Limbarska gora s cerkvijo Sv. Valentina

Ob cerkvi je gostišče Urankar. Tu je vpisna knjiga in žig št. 4. Pod cerkvijo desno od kapelice ob poti proti Moravčam, je RTV oddajnik. S hribčka nad cerkvijo in od same cerkve so

čudoviti razgledi na Kamniške in Julijske Alpe ter bližnjo okolico okrog Limbarske gore. Z Vrha pri Mlinšah do Limbarske gore je dve do dve uri in pol hoda.

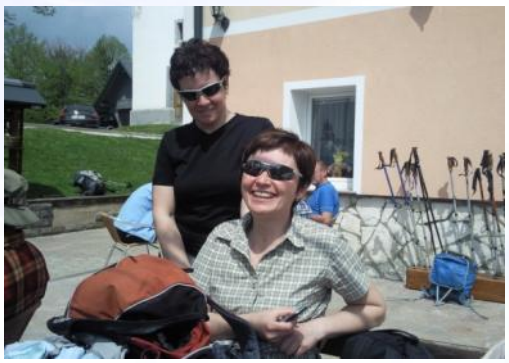

Foto 50,51: Gostišče Urankar pod cerkvijo in zadovoljni planinki pred gostiščem

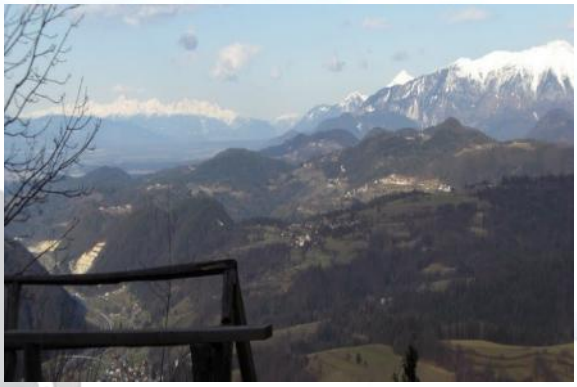

Foto 52,53: RTV oddajnik na desni strani za cerkvijo in pogled na Julijske in Kamniške Alpe ter del Črnega grabna

2.12 ***Limbarska Gora – Sv. Mohor***

Našo pot nadaljujemo mimo cerkve proti zahodu. Ob znamenju na levi strani nas smerokaz usmeri proti Krašnji in Moravčam. Lahko zavijemo tudi v Moravče, do tja je ena ura hoje.

Foto 54: Smerokazi

Naša pot pa nas vodi v smeri proti Krašnji. Po slabši cesti gremo približno 700 m navzdol, proti zahodu. Pri križu zavijemo desno in skozi gozd približno 200 m, nato levo preko

travnika zopet v gozd in navzdol. Pridemo na polje, kjer zavijemo levo ob njivi, na koncu njive pa na desno zopet v gozd. Nižje v gozdu zavije planinska pot v desno proti Krašnji, nas pa usmerja smerokaz naravnost navzdol proti Negastrnu in dalje k Sv. Mohorju. Pot poteka ves čas ob lovski meji (rumene črte).Ob gramoznici pridemo na kolovoz. Zavijemo desno skozi gozd, nato pa ob pašniku do ceste, ki povezuje Krašnjo in Negastrn. Cesto prečkamo in nadaljujemo pot ob gozdu, nato čez polje do prvih hiš v vasi Negastrn. Z Limbarske gore do Negastrna smo hodili slabo uro.

Foto 55: Vas Negastrn

Pridemo na asfaltirano cesto. Po njej gremo navzgor, do znamenja na naši desni. V križišču zavijemo levo na kolovoz in navzdol. Po nekaj sto metrih pridemo do križišča s križem. Zavijemo levo navzdol v vas Vinje.

Foto 56: Vas Vinje

Nadaljujemo skozi vas do zadnjih hiš, do potoka Drtijščica. Pred zadnjo hišo zavijemo po brvi čez potok, pa po lestvi navzgor na cesto. Po njej nadaljujemo v desno, v smeri kmetije Urankar (nova in stara hiša z velikim gospodarskim poslopjem). Tik nad njo desno ob cesti na strmi vzpetini so ruševine gradu Rožek, ki je stal na težko dostopnem hribu, obdan z obzidjem

in obrambnimi stolpi Grad so opustošili in izropali kmetje v času kmečkih puntov leta 1515. V kapeli ob gradu so nekoč pokopavali imenitnejše protestante, celo iz Ljubljane. Med staro in novo hišo zavijemo levo navzgor v gozd, tu pa po kolovozu na desno, strmo navzgor. Nadaljujemo po lepem gozdu, skoraj po ravnini, po gozdnih poteh vse do kozolca na naši desni. Zavijemo po cesti v levo. Po nekaj sto metrih zagledamo levo na vzpetini cerkev Sv. Mohorja, pred nami pa kmetija Pri Zajcu. Tu je vpisna knjiga in žig št. 5. Cerkev je prvič omenjena 1526 leta, je lepa in vredna ogleda. Ima dva zvonika, večji, v katerem so zvonovi je na severni strani pročelja in ločen od cerkve. Ta zvonik je bil postavljen leta 1909. Manjši pa je na zahodni strani. Ob cerkvi so lepi razgledi. Z Limbarske gore do tu je dve uri hoje.

Foto 57: Vzpetina s cerkvijo Sv. Mohorja in Fortunata

Foto 58,59: Sv. Mohor in pogled na Limbarsko goro

Foto 60: Kmetija pri Zajcu kjer je skrinjica s vpisno knjigo in žigom

2.13 *Sv. Mohor - Imenje*

Podamo se nazaj proti kozolcu in nadaljujemo v zahodni smeri proti gozdu, na naši levi ob gozdu je spomenik na dogajanje v tem kraju v času druge svetovne vojne. V okolici je bil 21. septembra 1941 spopad med dvanajstimi borci Mengeško - Moravško četo in neprimerno močnejšim nemškim 171. rezervnim policijskim bataljonom. Med bojem, ki so ga izbojevali borci Mengeško-Moravške čete je bil smrtno ranjen Tine METIČ iz Trzina.

Foto 61,62: Spomenik padlim borcem desno od poti Sv. Mohor proti Prikrnici

Našo pot nadaljujemo v gozd in po približno 200 m, na križišču poti zavijemo desno navzdol. Ko pridemo iz gozda, se nam že prikažejo prve hiše v vasi Prikrnica. Pri kapelici zavijemo desno po asfaltirani cesti skozi vas, do zadnjih hiš, tu pa ob križu levo na kolovoz, navzgor in čez polje v zahodni smeri zopet v gozd. Ko pridemo iz gozda, uzremo na naši desni znamenje. Po nekaj metrih zavijemo desno, mimo kmetije, nadaljujemo do vikendov in zopet v gozd. Po pribl. 150 m zavijemo levo navzdol, do nekdanje Turistične kmetije Pri Lukatijevih, ki pa sedaj ne obratuje. Za večje v naprej najavljene skupine pa prijazna gospodinja še vedno pripravi prigrizke in osvežilno pijačo. Tu je vpisna knjiga in žig št. 6. Od Sv. Mohorja do Lukatija je približno ena ura zmerne hoje.

Foto 63,64: Pri Lukatijevih

2.14 ***Imenje -Tuštanj***

Nadaljujemo po cesti navzdol, do ceste, ki pelje iz Moravč proti Lukovici. Po tej cesti gremo v levo pribl. 250 m, nato pa nas markacije usmerjajo navzdol skozi gozd, prečkamo cesto Domžale - Moravče in po nekaj sto metrih pridemo v vas, do cerkve sv. Andreja. V cerkvi so odkrili znamenite freske. Cerkev je bila zgrajena v 15. stoletju, mogoče že prej. Ključ se lahko dobi pri Kosmačevih blizu cerkve.

Foto 65: Cerkev Sv.Andreja in desno pri Kosmačevih

Pred cerkvijo zavijemo ob obzidju navzdol, do ceste, po njej pa desno, do nove hiše, čez most, ki nas popelje čez potok Rača, do nekdanjega mlina pri Kižu, ki je bil prvič omenjen že leta 1734. Med hišo in gospodarskih poslopjem zavijemo levo ob gozdu in skozi gozd navzgor. Ko pridemo iz gozda, nadaljujemo preko polja, do osamele hiše št. 10 - Sp. Tuštanj. Mimo nje zavijemo zopet v gozd, mimo starih hiš, pa zopet po polju do asfaltirane ceste. Zavijemo desno skozi vas Sp. Tuštanj, prečkamo cesto Krašce - Vrhpolje ob transformatorski postaji. Na vzpetini zagledamo grad Tuštanj. Pri gradu kjer smo se podali na MPP pot je skrinjica z vpisno knjigo in žigom štev. 7.

Foto 66: Dobrodošlica ob prihodu v Tuštanj

Naša krožna pot je tako sklenjena, vsako leto to pot v enem dnevu oz. približno štirinajstih urah, kot sem že omenil, prehodijo planinci na tradicionalnem Prvomajskem pohodu. Da pa se človek lahko naužije lepot ob poti in čudovitih razgledov, iz sicer razmeroma nizkih hribov, je bolje če pot prehodimo po posameznih odsekih.

3. RASTLINSTVO

Moravška dolina spada v predalpsko rastlinsko območje, s prevladujočo ilirsko rastlinsko prvino. Tudi gozdno rastlinje je zaradi močnega vpliva različnih naravnih prvin, reliefa, kamninske podlage, podnebnih in vodnih razmer ter prsti zelo pisana. Na območju Moravč je devet različnih gozdnih združb, ki zasedajo kar 52,9% njene površine. Preostala površina jeto je 47, 1%, pa so travišča, orne površine in pozidane površine.

Karta 2: Karta rastlinskih združb na Moravškem območju

3.1 *Gozd*

Gozd je okolje brez hrupa, dima, prahu, prometa (promet le občasen na gozdnih poteh, zaradi spravila lesa ali na cestah speljanih skozi gozd) in vir zdrave pitne vode ter kisika za naša zunaj gozdna bivališča. V današnjih časih, ko je človek vedno bolj obremenjen in podvržen vsakodnevnim stresom je gozd tisti, ki nam krepi zdravje in vpliva na naše psihično zdravje predvsem zaradi nehrupnosti,obilnega zelenja, občutka brezčasnosti, skromnosti in občutka neogroženosti od vseh dejavnikov v naših službah oziroma okolja v katerem običajno živimo. Gozd oz. njegov ekosistem ne uničuje svojega okolja in ne proizvaja nepotrebnih odpadkov. Mrtva drevesa so življenjski prostor za številne živalske in rastlinske vrste. Gozd je zaradi takšnega načina obnavljanja preživel že tisočletja. Prva drevesa so se pojavila pred več kot 350 milijoni let, v času devona. V Sloveniji zadnjih 200 let upoštevamo pri gospodarjenju z gozdovi načelo trajnosti. To pomeni, da lahko na določeni površini posekamo le toliko lesa kolikor ga priraste. Skrb za gozd mora biti skrb za naše zanamce. Odnos do gozda pa moramo še izboljšati, saj skrivnost zdravega gozda temelji na nenehni harmoniji vseh v gozdu delujočih silnic.

3.2 *Vrste gozda ob MPP*

Na celotnem območju MPP je v glavnem mešani gozd, prevladujejo listavci. **Bukev** raste na celotnem območju MPP. Na območju Tuštanja v podolju raste še **beli gaber**, največ **kostanjevega** in **hrastovega** gozda raste na pobočjih obeh Javorščic in nato posamezni sklopi teh dreves vse do Zg. Slivne. Na območju Od Vrha pri Mlinšah do Tlačnice pa je pas gozda **rdečega bora**. Glede na sestavo tal delimo gozdove bukev na: topklojubne(na 500-7000 m višine, na prisojnih straneh) , kisloljubne(pod 500 m, skrajni južni pas Moravške doline), predalpske podgorske gozdove bukve (nad 450 m, zahodna pobočja Limbarske gore, prisojna pobočja Slivne, nad levim bregom Drtijšice), gozd bukve(strm svet, nad 500 m, osojne lege). Na območju Grmač, kjer je bila včasih naselbina Gorišica sedaj pa RTV oddajnik, je v strmi steni rastišče Nizkega gozda ali grmišča gabrovca in hrastov in rastejo na strminah 20 do 30 stopinj.

Beli gaber ima gladko lubje, kakor bukev. Domovina belega gabra je Evropa. Raste v mešanih in listnatih gozdovih, pogosto posamično pa tudi kot podrast.
Beli gaber raste zelo počasi in ga lahko obrezujemo redno, saj vse veje ponovno zrastejo. Gabrovina je zelo trda in žilava, primerna za ročaje orodja, lesene vijake in celo keglje. Zraste do 25 m in živi do 150 let

Risba 1: Beli gaber

Bukev ima jajčaste, nazobčene liste. Zraste do 40 m in živi približno 150 let. Bukev ima plodove imenovane žir. Bukov žir je krmilo predvsem za gozdne živali, lahko pa je tudi krmilo za prašiče in perutnino. Bukev ima svetlo sivo lubje. Bukov les je težek in trd. Zato večkrat ljudje rečejo nerodnemu in neotesanemu človeku da je "bukov". Krošnja je gosto vejnata in visoko usločena.

Risba 2: Bukev

Hrast dob zraste do 40 m. Hrastov les je precej trd in v teh časih hrastov les uporabljajo predvsem za sode, parket, pohištvo... Mitologija pravi o tisočletnih hrastih in tudi v resnici hrast lahko dočaka tako starost. Listi tega mogočnega drevesa so v starih časih mnogokrat krasili glave junakov.

Risba 3: Hrast

Pravi kostanj so k nam prinesli Rimljani. Domovina pravega kostanja je Mala Azija, Severna Afrika in Sredozemlje. Kostanj je dobil ime po mestu Kostanis v Tesaliji. V sredozemskih deželah ga tudi gojijo. Te sorte imajo debelejši plod. Orjaški kostanji lahko dočakajo tudi 600 let. Listi pri kostanju so dolgi do 25 centimetrov, podolgovati, koničasti robovi lista so nazobčani, kakor žagino rezilo. Plod pravega kostanja je užiten. Lahko ga jemo kuhanega ali pečenega.

Risba 4: Kostanj

Rdeči bor je iglasto in zelo veliko drevo. Zraste do 40 metrov, pogosto je zakrivljen v levo. Dočaka starost 600 let. Krošnjo ima sploščeno v obliki dežnika. Iglice imajo po dve iglici, dolgi 4-7 cm, trde in priostrene. Ploska stran je večinoma zelena, obokana stran pa temno zelena. So modro zelene in gosto rasle. Ima moška in ženska socvetja. Rdeči bor ima velike storže od 3-7 cm, lubje je temno rjavo in razpokano, v območju vej je rdečkasto.

Risba 5: Rdeči bor

3.3 *Cvetje in druge rastline ob poti*

Pasji zob:

Pasji zob, bližnji sorodnik slovenskih lilij. Raste v marcu in aprilu ob in v listnatih gozdovih marsikje v Sloveniji. Cvet ima šest vijoličastih venčnih listov, ki so pri mladih rastlinah ravni, postopoma pa se, kot pri kranjski liliji zavihajo navzgor, dokler niso tako izrazito zavihani kot pri ciklami. Cvetica je vedno enocvetna, visoka do 15 cm, in ima dva lisasta pritlična lista.

Spomladi, ko pasji zob cveti na pašnikih pod Cicljem, kjer so največja rastišča pasjega zoba ob poti, so pašniki rožnati od barve cvetov. Potrebno se je ustaviti in uživati.

Foto 67: Pasji zob

Črni teloh:

Črni teloh je pomladanska strupena roža s snežno belimi cvetovi in črnimi koreninami ki spada v rod telohov (*Helleborus*). Ime *helleborus* naj bi izviralo iz grščine (*smrtna hrana*).Cvet je bel, včasih rožnat ali zelenkast, sčasoma pa potemni. Navadno raste na vrhu neolistanega stebla, ki je visok do 20 cm. Pritlični listi so pernato deljeni, precej veliki, usnjati, obstojni in zimzeleni. Črni teloh cveti od januarja do aprila, v milih zimah pa tudi od decembra naprej.Telohi vsebujejo močne strupe (heleborin in heleborein), zato so tudi to vrsto v preteklosti uporabljali za pripravljanje strupenih napojev. Črni teloh je uporaben tudi v kmetijstvu, kot zdravilo za živino.

Foto 68: Črni teloh

Šmarnica:

Šmarnica tudi solzica, je edina predstavnica roda *Convallaria*. Je strupena rastlina, ki spada v družino lilijevk Ima podzemno koreniko, steblo, suličasta lista in bele cvetove. Steblo je visoko od 10 do 20 cm, na vrhu pa se razvije v grozd iz majhnih belih cvetov. Šmarnica cveti od maja do junija. Raste v gozdovih, ponekod pa v senčnih vrtovih in skalnjakih. Listi šmarnice so podobni listom čemaža, zmotna zamenjava strupene rastline za užitno pa občasno pripelje do zastrupitve oz. smrti uživalcev čemaža. Strupi v šmarnici povzročajo drisko in

bruhanje. Lahko pa se uporabi tudi kot zdravilo če tako predpiše zdravnik in zdravi bolno (dekompezirano) srce. Raste na grebenu proti Pivklju, veliko jo je tudi mimo Tlačnice proti Limbarski gori.

Foto 69: Šmarnica

Spomladanski veliki zvonček:

Pomladanski veliki zvonček, pogosteje kronca, tudi norica, je pogosta pomladanska roža, ki jo uvrščamo v družino narcisovk. Ima 2–3 cm široke zvonaste (od tod tudi ime) in viseče cvetove. Visijo posamič na visokem cvetnem steblu. Ima šest enakih cvetnih listov, ki imajo na koncu svetlozeleno liso. Čebulice so v tleh precej globoko (do 20 cm). Raste na vlažnih apnenčastih tleh, predvsem v listnatih gozdovih in na travnikih. Cveti od februarja do aprila. Raste na nekoliko bolj vlažnih tleh po skoraj celotni v Sloveniji, od nižine do višjih predelov. Veliki zvonček je poleg trobentice in malega zvončka eden najbolj znanih znanilcev pomladi. Na MPP ga je največ na območju Pivklja, ki takoj po skopnitvi snega, ponovno pobeli pobočja.

Foto 70: Veliki zvonček

Navadni pljučnik:

Navadni pljučnik je zelnata trajnica. Pritlični listi imajo srčasto ali jajčasto obliko, so grobi in nedeljeni ter so izrazito hitro zoženi v pecelj. So rumenozeleni, prisotne pa so tudi okrogle, pogosto ostro zamejene bele lise oz. pege. Zgornja stran lista je gosto pokrita s kratkimi papilami, tj. drobnimi izboklinami različnih oblik iz listne povrhnjice (epidermisa), prisotne

pa so še ščetinaste dlake in redki žlezni laski; dlake in laski se nahajajo tudi na steblu. V višino zraste okoli 15 cm. Je polsenčna vrsta. Cvetovi so zvezdasti z razprostrtim robom in so sestavljeni iz petih zraslih venčnih listov, cvetna časa je zrasla. Cvet je sprva obarvan rdečkasto, nato pa se skozi čas zaradi spremembe pH vrednosti rastlinskih barvil, imenovanih antociani, obarva modro-vijolično. Cveti od marca do maja. Raste na celotnem območju trase MPP.

Foto 71: Navadni pljučnik

Zlato jabolko (kranjska lilija):

Kranjska lilija ali zlato jabolko je cvetlica iz družine lilijevk, ki je ime dobila po deželi Kranjski. Ta vrsta raste na apnenčasti podlagi na travnikih, gozdnih robovih in v svetlih gozdovih ter na meliščih in peščenih nasipih. Ima oranžne ali temno rumene cvetne liste zavihane nazaj, po čemer se razlikuje od večine svojih sorodnic. Podolgovati stebelni listi so nameščeni premenjalno. Cveti od konca maja do sredine junija, vonj te cvetlice pa ni prijeten. Od leta 1947 je kranjska lilija v Sloveniji zavarovana. Ob MPP raste posamično na travnikih pod Miklavžem.

Foto 72: Zlato jabolko

Turška lilija:

Podobno kot kranjska lilija ima tudi turška na vrhu olistanega stebla kimaste cvetove, le da ima turška navadno več cvetov s pikastimi cvetnimi listi škrlatnovijoličaste barve. Podobno kot pri kranjski liliji se tudi pri turški cvetni listi zavihajo nazaj, vendar manj, tako da njihova

oblika spominja na turban – od tod tudi njeno ime. Raste na poti proti Pivklju-grebenska pot nad kamnolom Zapodje. Je zavarovana vrsta v Sloveniji.

Foto 73,74: Turška lilija

Zelo bogata z rastišči mnogih vrst cvetja so tudi na travnikih Štefina. To je zelo lepa planota med Vrhom nad Mlinšami in Tlačnico. Na travnikih so celo rastišča plahtice, ki sicer raste na višinskih pašnikih.

Navadna plahtica:

Navadna plahtica raste v višjih legah, na vlažnih travnikih, na bregovih potokov in na pašnikih. Listi sestavljajo nekak lijak, v katerem je, najpogosteje zjutraj, kapljice vode. Cvete bledo rumeno od maja do avgusta. Ima drobne cvetke. Nabiramo cvetove in liste, in sicer le ob suhem, sončnem vremenu. Sušimo v senci na zraku. Ta zdravilna rastlina se uporablja pri različnih težavah z menstruacijo, kot so premočne in boleče menstruacije.

Foto 75: Navadna plahtica

Poleg navadne plahtice najdemo na teh pašnikih še naslednje zdravilne rastline:

Navadni gladež:

Rastlina ima rožnate ali rdečkaste cvetove, cveti pa od maja do septembra. Cvetovi so po obliki podobni grahovim. Pozimi nadzemni deli običajno pomrznejo, Korenina, ki je dolga več deset centimetrov, pa spomladi požene nove poganjke. Navadni gladež uspeva na pustih in suhih prisojnih pobočjih, na pašnikih ali ob poteh. Pripravek iz korenine navadnega gladeža je naravni diuretik, zato se uporablja za odvajanje vode pri vnetju in obolenju sečnih poti in mehurja in za izpiranje sečil ob ledvičnem pesku. Pripravki se v ljudskem zdravilstvu uporabljajo tudi za lajšanje bolečin pri sklepnem revmatizmu, artritisu, pa tudi za zdravljenje angine.

Foto 76: Navadni gladež

Prava lakota:

Prava lakota (*Galium verum*) je poletna roža, ki jo boste našli po vsej Sloveniji, predvsem na suhih travnikih in v svetlih gozdovih. Zaradi oblike socvetja (ki vsaj mene spominja na sladkorno peno) je razmeroma prepoznavna, lahko pa jo prepoznate seveda tudi po drugih znakih:

Steblo in stebelni listi (slika desno):

- Tako kot vse broščevke ima tudi prava lakota enostavne, cele stebelne liste razporejene v vretencih
- Stebelni listo so ozko črtalasti, široki do 1 mm, priostreni, enožilnati, v vretencu jih je do 10.
- Steblo je gladko, brez bodic.

Cvetovi (glej sliko spodaj):

- Cvetovi so zelo majhni, združeni v ovršno socvetje.
- Cvetni venec je intenzivno rumen, štiridelen.

Foto 77,78: Prava lakota

Šentjanževka:

Šentjanževka (*Hypericum perforatum*) je trajna zelika, ki zraste do višine 70 cm. Cvetovi, ki največ cvetijo julija, se v ljudski medicini uporabljajo za zdravljenje trebušnih krčev in vnetij, opeklin in živčnih bolezni. Klinično je dobro dokazano njeno antidepresivno delovanje. V Nemčiji se zdravila s šentjanževko dobi tudi na recept in so v skupini antidepresivov najpogosteje predpisovana zdravila. Izvleček šentjanževke vsebuje vrsto različnih snovi, kot so: hipericin, psevdohipericin, hiperforin, flavonoidi, fenolne kisline. Šentjanževka v telesu močno poveča aktivnost encimov, ki so odgovorni za razgradnjo zdravil. Ob sočasnem jemanju šentjanževke in drugih zdravil, je učinek teh zdravil zmanjšan.

Foto 79: Šentjanževka

Materina dušica-navadni timijan:

Je večletna zelnata rastlina. Raste kot pol grmiček, najpogosteje pa v obliki blazinic ali preprog. Stebelca so pokončna ali ležeča, v spodnjem delu olesenela. Visoka je do 30 cm. Listi so jajčasti in celorobi, z dlačicami na dnu. Spodnja stran listov je rahlo rdečkasta in ima izrazito izbočene žile. Cvetovi so rožnati ali vijoličasti, združeni v okrogla ali podolgovata socvetja. Cveti od maja do septembra. Ta rastlina raste v več varietetah, ki se razlikujejo po videzu, predvsem pa po vonju, nekatere imajo tudi rahlo citronast vonj. Vonj je močno aromatičen, okus grenak. Raste na suhih in sončnih mestih, travnikih, vrtovih, gozdnih goličavah, nabrežinah.

Je učinkovito sredstvo za vnetja prsnega koša, kot so bronhitis, oslovski kašelj in vnetje poprsnice; poparek lahko jemljemo pri blažjih vnetjih grla in prsnega koša, sveže liste pa

žvečimo za pomoč pri vnetem grlu. Skupaj z drugimi zelišči jo predpisujejo za astmo, zlasti pri otrocih; pomaga tudi pri lajšanju simptomov senenega nahoda. Preprečuje krče pri boleznih želodca in črevesja, odganja črevesne zajedavce in rahlo pomirja. Pospešuje potenje in rahlo odvaja vodo iz telesa, pri notranji in zunanji uporabi učinkuje antiseptično. Raziskave kažejo, da naj bi materina dušica in njeno eterično olje krepila telesne funkcije in upočasnjevala staranje, blaži pa tudi pike žuželk, pomaga tudi pri krastah, atletskem stopalu, glivičnih okužbah, garjah in ušeh.

Foto 80: Materina dušica

Navadna dobra misel :

Grki so rastlino imenovali *Orosganos*, gorsko veselje; slovensko tudi divji majaron, kot začimba navadno pod imenom origano. Je trajnica z drobnimi škrlatnimi cvetovi, ki zraste približno pol metra visoko. Sodi v družino ustnatic. Dobra misel vsebuje dišavno olje (okoli 2 %), katerega glavna sestavina je timol, ki daje močan aromatičen okus. Uporablja se kot dišavnica, začimbnica ali kot zdravilna rastlina. Čaj iz dobre misli je učinkovit pri prehladu, želodčnem krču, črevesnem krču, napihovanju, lajša revmatične bolečine, blaži kašelj in znižuje telesno temperaturo.

Foto 81: Navadna dobra misel

3.4 Sadovnjaki, travniki ob MPP

Ob MPP so bili včasih sadovnjaki precej bolj razširjeni, kakor tudi po celi Moravški dolini. Za razvoj sadjarstva v Moravški dolini je bil najbolj zaslužen župnik Fran PIRC, ki je služboval

v Pečah med leti 1820 in 1830. Leta 1830 je napisal prvo slovensko knjigo o sadjarstvu. Na območju MPP obstajajo več ali manj le sadovnjaki starejšega tipa – visokodebelne sorte, predvsem jabolk in hrušk. Dreves kmetje ne škropijo, sadje pa uporabljajo predvsem za žganjekuho. Predvsem so to senožetni sadovnjaki, v katerih kosijo, po zadnji košnji pa nekateri kmetje v teh sadovnjakih tudi pasejo živino. Mnogo teh sadovnjakov je zapuščenih in zaraščenih predvsem v zatrepih in strminah in grapah. Med potjo lahko sicer opazimo, pokošene in urejen travnike, opaziti pa je, da so se travniki na višjih območjih pričeli zaraščati. Prav tako je opaziti, da s e bivše njive zaraščajo v travnike, predvsem tam kjer upada število prebivalstva, zaradi selitve v dolino in s tem opuščanje kmetijstva.

Foto 82: Stari sadovnjak zarašča bližnji gozd

Foto 83: Nekoč njive sedaj prerašča trava

4. ŽIVALSTVO OB MPP

Med hojo po MPP lahko srečaš na tem območju divje živali kot so divji prašiči, srnjad, jelenjad, lisice, kune, veverice, zajce, jazbece. V zraku kraljujejo kragulji, skobci, kanje in postovke. V vaseh opazimo kmečke lastovke, na zapuščenih kozolcih opazimo gnezdišča šmarnice, ki sedi na kozolcu, živahno poje in potresava z repom. Po sadnem drevju okrog hiš žvrgolijo glasni in živahni kosi, vrabci se gostijo med kurami na dvoriščih.

Foto 84: mlada kukavica na leskovem grmu

Kukavica se pogosto oglaša in primora pohodnike, da preverijo ali imajo kak evrček pri sebi. Tu in tam lahko uzreš samotno taščico v živih mejah ob poti ali na odprtem travniku, kjer skače in vzleta na drevje. Opazuješ lahko pisane metulje, živahna mravljišča, poslušaš petje čričkov. Na travnikih in poljih občuduješ skakalno veščino kobilic, na cvetovih opazuješ marljive čebele, na zrelem sadju nadležne ose, ko se ob mraku vračaš domov okusiš pike komarjev, odganjaš nadležne muhe in drugi leteči mrčes in se nasploh čudiš tej raznolikosti živih bitij.

Foto 85: dnevni pavlinček je eden številnih vrst metuljev na travnikih

Gozd in vsa okolica okoli poti živi, le prisluhniti je potreba, odpreti oči in se prepustiti naravi in pustiti, da te vzame v svoje okrilje. Saj vendar smo del narave, ali ne !?.

ZAKLJUČEK

Moj opis Moravške planinske poti je le skromen prikaz te lepo in domiselno speljane poti, poti, ki je ob vsakem obisku drugačna. Vedno znova in znova se nam pokažejo zanimivosti, ki jih pred tem nismo opazili. Primerna je za vse starostne skupine, tako za izkušene planince kot začetnike in tiste, ki se le občasno podajo na nedeljski sprehod.
Seveda se krajina ob Moravški planinski poti spreminja a upam , da se bo vse več ljudi pričelo zavedati vrednot krajine. Vsi moramo spoznati, da je potrebno ohraniti raznoliko krajino in ne enolično, poenoteno s čimer se izgubljajo vrednote in kvalitete, ki so pomembne za posameznika in celotno družbo. Sam osebno se bom trudil, da bom člane PD Moravče in širšo javnost seznanjal s pomenom krajine, ki jo zagovarja **Evropska konvencija o krajini** (sprejeta 20.10.2000 v Firencah).
Pomen krajin, ki jih zagovarja Konvencija so:

- Krajine imajo pomembno vlogo za kakovost bivanja posameznika in celotne družbe.
- Krajine imajo pomembno vlogo na kulturnem, ekološkem, okoljskem in na družbeno-socialnem področju.
- Krajine so ključni element biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in kulturne dediščine.
- Krajine so ključni element krajinske dediščine, predstavljajo in krepijo evropsko identiteto.
- Krajine so pomembne za razvoj gospodarskih dejavnosti, predvsem rekreacije in turizma.

Namen konvencije o krajini pa je:

- Oblikovati temeljni okvir za zaščito krajinskih vrednot;
- Obravnavati vse krajine: vsakdanje, izjemne in degradirane;
- Ohraniti krajinsko dediščino v celotni Evropi;
- Zagotoviti ljudem kakovost bivanja v mestnih okoljih in na podeželju z varstvom, razvojem in z upravljanjem krajin.

Tako, postal sem VARUH GORSKE NARAVE in to sprejemam z vso odgovornostjo. Zavedam se, stopam na pot, ki marsikomu ni povšeči, saj vsak naravovarstveni ukrep omejuje ljudi pri ekonomskem izkoriščanju narave. Na poti pa nisem sam, vse več nas je, ki vemo, da moramo ohraniti naravo, saj bomo le tako ohranili našo raso. Zares sem ponosen, da sem eden tistih, ki mu ni vseeno kako živimo in kako bodo živeli naši zanamci.

Izobraževanje za Varuha gorske narave, mi je dodatno odprlo oči in razširilo znanja, za kar se moram zahvaliti vsem predavateljem in vodstvu izobraževanja, ki so z nami delili svoje znanje in lastne izkušnje.

Posebej všečna so mi bila predavanja prof. Dušan-a KLENOVŠKA, zaradi česar sem ga izbral za mentorja pri seminarski nalogi (glede na vsebino naloge pa bi mi bili mentorji lahko skoraj vsi predavatelji) in srčno upam, da bom v bodoče še velikokrat koristil njegovo poznavanje narave.

Zahvaliti se moram prijateljici Mojci, ki me je v PD Moravče predlagala za Varuha gorske narave in seveda PD Moravče, ki mi je izkazalo zaupanje in me na izobraževanje napotilo.

Narava je popolna. Učimo se iz nje in je ne spreminjajmo.
(Indijanski pregovor)

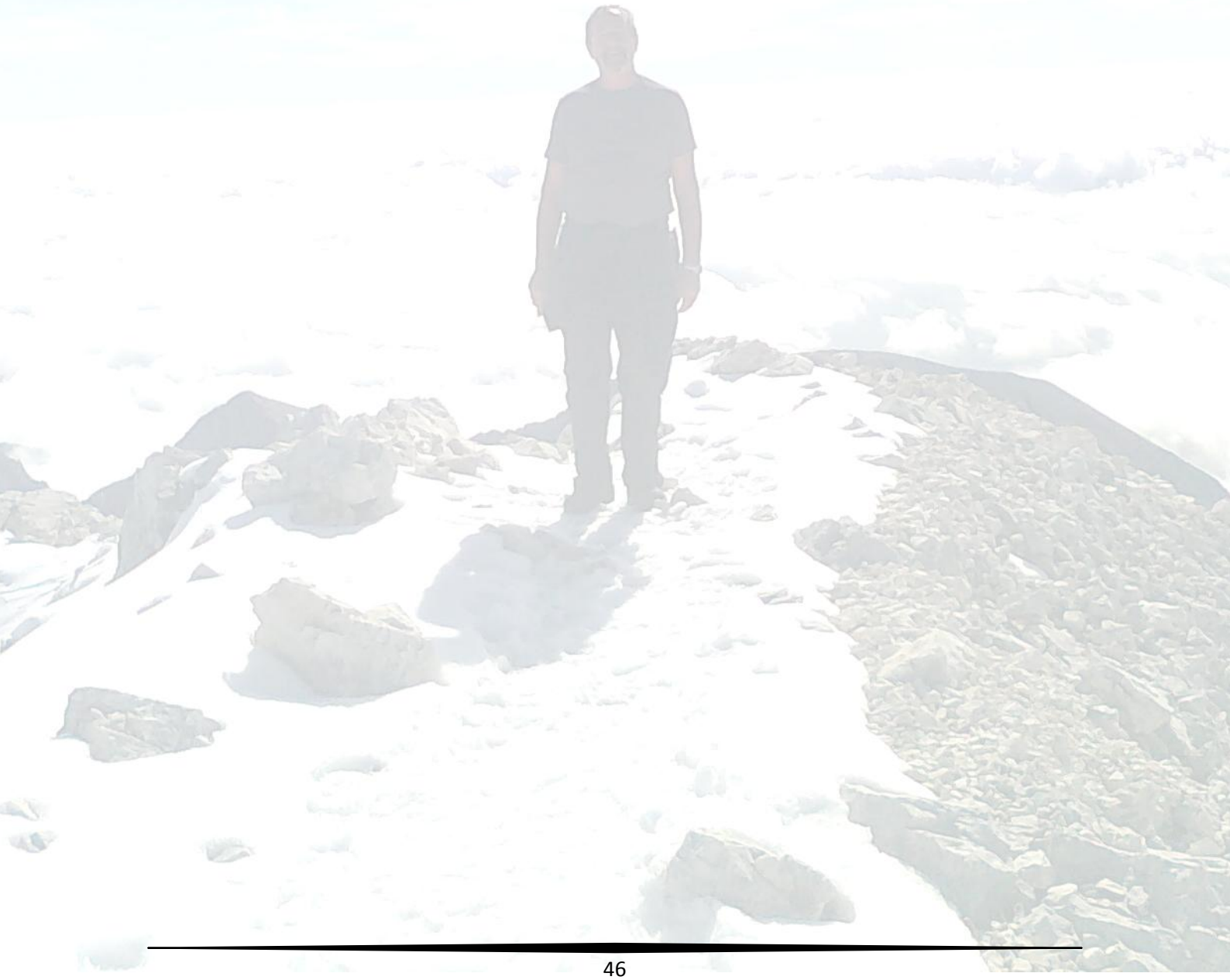

KAZALO SLIK(avtorji)

Foto 1, 67,69, 70, 71, 72, 76, 79, 81 – Wikipedija (prosto dostopna internetna stran)

Foto 73, 74, 77, 78 - Zaplana. net (prosto dostopna internetna stran)

Foto 80 – EDU Wiki (prosto dostropna internetna stran)

Foto 2, 14, 16, 56, 22, 83 – Maja TOPOLE

Foto 31 – Alojz KOKALJ

Foto 84, 85 – Dušan KLENOVŠEK

Foto 3,4, 5, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 37, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 75 - Igor KANIŽAR

Karta 1 - Alojz KOKALJ
Karta 2 – Maja TOPOLE

Risba 1, 2, 3, 4 - www2.arnes.si/ ~ksavri/**Gaber**.html (prosto dostopna internetna stran)
Risba 5(foto) – Igor KANIŽAR

VIRI

Stane STRAŽAR, Moravška dolina, Mladinska knjiga, Ljubljana 1979
Maja TOPOLE, Geografija občine Moravče, Založba ZRC, Ljubljana 2003
Lado ELERŠEK, Knjiga o gozdu, Hren grafika, Ljubljana 2001
Iztok GEISTER, Izbrana življenska okolja rastlin in živali v Sloveniji, Modrijan, Ljubljana 1999
Nataša BRATINA JURKOVIČ, Evropska konvencija o krajini, Ministrstvo za ojkolje in prostor, Ljubljana 2008
Leon LAVRIČ, Odsev blišča Moravških gradov, samozaložba, Ljubljana 2004

Internetne strani:
Zaplana. net
Wikipedija
Farmacevt.si
EDU Wiki
www2.arnes.si/ ~ksavri/**Gaber**.html